

ELITA BASARABIEI LA 1917-1918

ZECE PERSONALITĂȚI CARE AU FĂCUT UNIREA

PREFATĂ DE DR. ION CONSTANTIN

MINERVA

BUCUREȘTI, 2018

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
INTRODUCERE	17
PARTEA I. BASARABIA SUB REGIMUL ȚARIST	17
PARTEA a II-a. ROMÂNIA ȘI BASARABIA ÎN ANII	
PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. DRUMUL SPRE UNIRE	58
NAŞUL – CONSTANTIN STERE	87
MENTORUL – ION PELIVAN	108
LIDERUL – ION INCULEȚ	132
FILANTROPUL – VASILE STROESCU	161
REVOLUTIONARUL – PAN HALIPPA	173
DOCTORUL – DANIEL CIUGUREANU	194
DOAMNA – ELENA ALISTAR	204
BOIERUL – PAVEL GORE	215
OSTAŞUL – GHERMAN PÂNTEA	230
STUDENTUL – ANTON CRIHAN	248
ELITA BASARABIEI LA 1917-1918.	
CONSIDERAȚII GENERALE ȘI COMPLETĂRI	257
ANEXE	267
BIBLIOGRAFIE	318

NAŞUL – CONSTANTIN STERE

Constantin Stere s-a născut pe 1 iunie 1865 în satul Cerepcău din ținutul Soroca și a decedat pe 26 iunie 1936, în localitatea Bucov din județul Prahova. Provinea dintr-o familie înstărită, fiind fiul moșierului Gheorghe (sau Egor) Stere și al soției sale Prohira (sau Pulheria). Bunicul său, Ștefan Stere, venise în Basarabia din zona Botoșanilor și deținea domenii întinse²⁵⁵.

Mai mulți biografi ai săi au lansat ideea că mama lui Constantin Stere l-ar fi privat de dragostea maternă, făcându-l să se simtă nedorit, respins și izolat, traumă ce l-a făcut să se apropie de consătenii săi, aici avându-și rădăcina aplecarea sa spre justiția socială și grija pentru persoanele defavorizate²⁵⁶. Acest lucru pare a fi întărit și de mărturia fiicei sale Elena, care spunea mai târziu: „*Tata n-a ținut cu adevărat decât la părintele său. Pe bunica, o femeie frumoasă și aspră, nu o iubea, mai ales, că l-a nedreptățit întotdeauna, deși Tânjea după dragostea de mama*“²⁵⁷. Mama sa fusese forțată să se căsătorească când încă era adolescentă cu un bărbat mult mai în vîrstă decât ea. Ea se îndrăgostise de un Tânăr ofițer, dar a aflat că era din nou însărcinată cu soțul ei. A încercat să își provoace un avort, dar nu a reușit și de aceea l-a disprețuit pe Constantin din prima zi a vieții sale. Teoria are ca fundament romanul semiautobiografic „În preajma revoluției“, în care Stere vorbește despre un copil pe nume Vania, respins de mama sa Smaragda: „*Repulsiunea pentru acest copil nedorit a fost mai puternică. Vederea lui prin sine însăși evoca în memoria ei toată drama vieții ei conjugale și clipa de*

²⁵⁵ Răducu Rușet, *Viața și activitatea lui Constantin Stere*, în: „Analele Aradului“, anul 1, nr. 1, 2015, pp. 631-632.

²⁵⁶ Nina Mihaela Mihalache, *Constantin Stere. A Revolutionary Ideologist and a Publicist*, în: „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Secțiunea de Sociologie și Asistență Socială“, vol. IX, nr. 2/2016, p. 32; Z. Ornea, *Viața lui C. Stere*, Editura Compania, București, 2006, pp. 21-22; Haralambie Corbu, *Constantin Stere și timpul său. Schiță de portret psihologic*, Editura Cartea Moldovei, Chișinău, 2005, p. 16.

ispită și, mai ales, sancțiunea grozavă, ceasurile de înjosire și de brutalizare, criza cea mai grozavă a vieții sale²⁵⁷. Părinții săi nu acceptau preocupările lui Constantin pentru tărânlime și îl împiedicau adesea să se joace cu copiii din sat²⁵⁸.

Situația materială bună a familiei (tatăl său deținea aproximativ 7 600 de hectare de pământ²⁵⁹) i-a permis Tânărului Constantin Stere să fie educat începând de la șase-șapte ani de un profesor particular, cu care a învățat să scrie și să citească în limba rusă. Apoi a fost trimis la Chișinău, la pensionul pentru băieți cu predare în limba germană al pastorului Faltin. Studiile liceale le-a urmat tot la Chișinău. În această perioadă a fost atrăs de literatura rusă, citind cărți permise, dar și opere ale autorilor interzisi²⁶⁰.

Promotor, încă din copilărie, al dreptății sociale, Stere a început în anii în care era elev de liceu să fie un spirit răzvrătit și revoluționar. S-a remarcat printre colegii săi atunci când a combătut un profesor care făcea remarce antiromânești și antisemite²⁶¹. Tot în timpul liceului a început să se implice în mișcarea narodnicistă (Narodnaya Volya), care se răspândise în toate guberniile Imperiului Țarist. Stere se considera un „luptător înregimentat în marea oaste a revoluției mondiale“, după cum spunea el. În același timp, el se simțea, din cauză că era fiul unui proprietar de moșii, vinovat pentru suferințele prin care treceau țărani: „personal și direct cu răspundere pentru generațiile de boieri asupritori“²⁶².

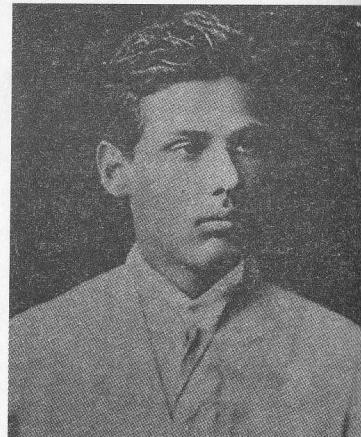

Fig. 26. Constantin Stere în adolescență²⁶³

²⁵⁷ Z. Ornea, *op. cit.*, pp. 21-22.

²⁵⁸ Virginia Mușat, *C. Stere. Scriitorul*, Editura Cartea Românească, București, 1978, p. 5.

²⁵⁹ Haralambie Corbu, *op. cit.*, p. 16.

²⁶⁰ Ion Șpac, *Constantin Stere. Scriitorul, publicistul, politicianul, omul*, Chișinău, 2009, p. 59; Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Editura Saeculum I.O, București, 1999, p. 811.

²⁶¹ Nina Mihaela Mihalache, *op. cit.*, p. 33.

²⁶² Petre V. Haneș, *Scriitori basarabeni 1850-1940*, Editura Casei Școalelor, București, 1942, pp. 388-389.

²⁶³ Ion Șpac, *op. cit.*, p. 108.

Curentul politic din jurul organizației Narodnaya Volya („Voința poporului“) era unul de inspirație socialist-anarhistă, iar membrii acestia au organizat mai multe atențe împotriva țărilor Alexandru al II-lea și Alexandru al III-lea, reușind chiar să îl asasineze pe primul dintre aceștia. Activitatea revoluționară antițaristă i-a atras lui Stere o primă arestare în 1883, iar după câțiva ani, a ajuns în închisorile din Chișinău, Odessa și Moscova. Tatăl său l-a vizitat la închisoare, unde, de dincolo de gratii, i-a adresat întrebarea: „Măi băiete, măi băiete, ce-ai avut să te iei tu la harță cu împăratul?“. În capela închisorii din Odessa s-a căsătorit cu eleva de liceu Maria Grosu, sora bunului său prieten Alexandru Grosu, fost coleg de liceu. În cele din urmă a fost deportat în Siberia, unde Maria l-a urmat, aici născându-se și primul lor fiu, Roman²⁶⁴.

În timpul detenției sale, Stere a aflat despre sinuciderea fratelui său mai mic, tot revoluționar, care s-a împușcat când autoritățile făceau o percheziție la locuința sa. Această întâmplare l-a tulburat pe Stere, care era un model pentru fratele său și astfel se simțea responsabil pentru moartea lui²⁶⁵. La scurt timp, el a aflat de trădarea unui lider revoluționar rus, care abandonase cauza mișcării narodniciste și devenise brusc un susținător al țarismului. Stere a fost șocat de această veste și nu a putut dormi o noapte întreagă, citind romanul „Crimă și pedeapsă“ al lui Dostoievski. După ce l-a terminat, a încercat să se sinucidă, însă frângerea nu a reușit să îi susțină trupul, iar gardienii l-au găsit prăbușit la pământ. „Nici nu-mi dau seama cum am putut face una ca asta“, spunea Stere mai târziu²⁶⁶.

În Siberia, el a fost dus într-un sat de pe râul Obi, unde a avut parte de o relativă libertate. O dată la șase luni, prima, cu vaporul, cărți, praf de pușcă și alice. Trebuia să le economisească pe ultimele două, pentru a-i ajunge până la următoarea livrare. De aceea, trăgea cu pușca doar atunci când era absolut sigur că va nimeri. Mihail Sevastos a relatat în memoriile sale cele povestite de Stere despre această perioadă: „În afară de vânătoare, spunea Stere, îmi petreceam timpul citind. Primeam des cărți.

²⁶⁴ Maria Teodorovici (coord.), *Constantin Stere. Victoria unui înfrânt*, Editura Cartier, Chișinău, 1997, p. 11; M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească“*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 108; Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007, p. 643; Răducu Rușet, *op. cit.*, pp. 632-633.

²⁶⁵ Z. Ornea, *op. cit.*, p. 74.

²⁶⁶ M. Sevastos, *op. cit.*, p. 103.

*Eram exilatul care primea, în mod obișnuit, cele mai multe cărți. Citeam enorm. [...] Într-un rând, primesc o lăda de cărți. Mă uit la adresă. O adresă străină. Atunci cum a nimerit la mine transportul de cărți? Cercetează mai cu atenție adresă. Destinatorul se află de fapt în Liberia. Iar adresa fiind scrisă cu litere latine, un poștaș cîtă Siberia și expedie pachetul la centrul de difuzare a mesageriilor din Asia. Aici slujbașii, știind că eu primeam cele mai multe cărți, mi le trimiseră fără să mai caute a descifra literele latine necunoscute de dânsii – ale numelui meu. Așa m-am putut bucură eu de acest dar neprețuit. Am citit cărțile, pe urmă le-am aşezat la loc în lăda, am pus împreună cu ele o scrisoare explicativă și am expediat pachetul în Liberia (Africa Centrală), peste șase luni, când a venit vaporul*²⁶⁷.

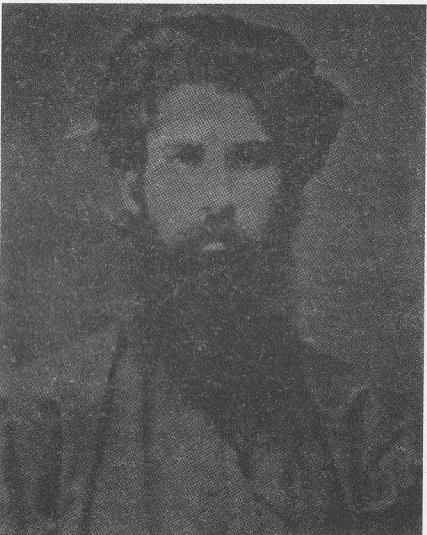

Fig. 27. Constantin Stere în perioada deportării în Siberia²⁶⁸

În 1891 a fost eliberat și trimis spre casa părintească, pe care a vizitat-o pentru scurt timp. Fiind hotărât să își continue studiile la Universitatea din Iași, a reușit să ajungă clandestin în România, în 1892, împreună cu soția și primul copil (al doilea, Gheorghe, abia născut, a rămas momentan la Chișinău). La Iași s-a înscris la Facultatea de Drept, unde era cel mai în vîrstă student. În 1895 a obținut cetățenia română, iar un an mai târziu și-a obținut licență în drept, cu teza „Evoluția individualității și

²⁶⁷ Ibidem, p. 103.

²⁶⁸ Iurie Colesnic, *În culisele istoriei*, Editura Cultura, Chișinău, 2015, p. 186.

noțiune de persoană în drept“. În 1901 a fost numit profesor suplinitor de drept administrativ și constituțional la Universitatea din Iași, unde după doi ani a devenit profesor titular, iar în 1913 a fost numit rector. În același timp, era și avocat în Baroul din Iași (unde se înscrisese la doar două zile după susținerea examenului de licență)²⁶⁹.

La Iași a activat în cadrul cercului socialist condus de Ion Nădejde, iar în 1893 a călătorit la București, unde a participat la înființarea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România. În același an a înființat societatea „Datoria“, printre membri numărându-se Garabet Ibrăileanu, Ion Botez, Mihai Carp, Elena Carp (Ibrăileanu), Ana Caramlău (Botez), Nicolae Lupu, Spiridon Popescu și Izabela Andrei (Sadoveanu). Si tot în 1893 a început să scrie în „Evenimentul“, iar apoi la suplimentul literar al „Adevărului“²⁷⁰.

El nu a fost însă mult timp implicat în mișcarea socialistă din România. L-a cunoscut în 1898 pe Ionel Brătianu, cu care a legat o lungă prietenie. Astfel, Stere a intermediat intrarea în Partidul Național Liberal a unui grup de socialisti (tinerii „generoși“, cum au fost ei cunoscuți în epocă)²⁷¹. S-a înscris și el în Partidul Liberal, devenind puțin mai târziu președintele organizației din Iași. De asemenea, a fost numit ajutor al primarului Iașului (1898) și prefect al județului cu același nume (1907). Tot din partea Partidului Național Liberal, Stere a obținut primul mandat de deputat în Parlamentul României, în 1901²⁷².

În paralel cu activitatea politică, Stere a avut în acei ani o bogată activitate publicistică. După debutul în paginile publicației socialiste „Evenimentul literar“, el a continuat prin colaborări în „Adevărul“, „Evenimentul“, „Lumea nouă“, „Liberalul“ etc. Cele mai importante contribuții ca publicist le-a avut însă în paginile revistei „Viața românească“, pe care a fondat-o în 1906, împreună cu Paul Bujor. Stere a

²⁶⁹ Gheorghe Avornic, Raisa Grecu, *Constantin Stere – profesor și rector universitar*, în: „Revista națională de drept“, nr. 6/2015, pp. 15-16; Virginia Mușat, op. cit., p. 17; Z. Ornea, op. cit., p. 168; *Anuarul Parlamentar. 15 iunie 1931*, București, 1932, f. p.; Ion Șpac, op. cit., pp. 61-62.

²⁷⁰ Maria Teodorovici (coord.), op. cit., p. 12.

²⁷¹ Stelian Neagoe, op. cit., p. 644.

²⁷² Biblioteca Națională a României (în continuare: B.N.R.), Arhiva Istorică, Fond Brătianu, dosar 317, f. 37; Petre Ghiață, *Oameni și sapte*, Editura „Ideia“, București, 1938, p. 49; Lucian Predescu, op. cit., p. 811.

fost director al publicației (înțial alături de Bujor, apoi alături de Ion Cantacuzino) de la primul număr și până în 1915. Secretar de redacție, dar și unul dintre cei mai importanți colaboratori ai revistei, era Garabet Ibrăileanu. Oficial, de finanțarea revistei s-a ocupat inițial doctorul Ion Cantacuzino, deși o însemnare din jurnalul lui Titu Maiorescu pare să sugereze că Stere ar fi luat bani de la guvern, pe care i-ar fi folosit la apariția publicației²⁷³.

În paginile „Vieții românești“, Stere a dezvoltat propria sa doctrină, poporanismul. Acest curent era inspirat de narodnicism, care a fost adaptat la condițiile și nevoie țărănimii românești și avea în centru civilizația rurală românească. Latura literară a curentului a fost teoretizată de Garabet Ibrăileanu, reprezentanți ai curentului fiind scriitori precum Mihai Sadoveanu, Jean Bart, Ion Agârbiceanu, Calistrat Hogaș, Spiridon Popescu sau Gala Galaction.

În articolul „Cătră cetitorii“ din primul număr, redacția trasa direcția publicației, spunând că noua revistă „nu poate avea alt scop decât munca pe câmpul culturii naționale“, pe care o vedea ca parte a culturii universale. Contribuția noastră la cultura universală a fost destul de modestă pentru că, din cauza vitregiilor istoriei, românul „a trebuit să-și cheltuiască toată energia pentru conservarea sa fizică și nu i-a rămas acel prisos de energie, care se cheltuiește pentru cultura“²⁷⁴, explica redacția, care mai scria că „între clasele de sus și popor este o prăpastie adâncă“. Clasa conducătoare era ruptă de clasa țărănească, părând două națiuni separate. Acest lucru făcea ca „în loc să absorbim cultura străină, să ne absoarbă ea pe noi, să ne asimileze ea pe noi“. Pentru a îndrepta aceste lucruri, spuneau ei, trebuia ca „masele mari populare, adevărat românești“ să ia parte activ la viața culturală a țării. „Atunci, luând parte la viața culturală tot poporul românesc, adevăratul popor românesc, vom putea avea o cultură națională, dând în armonia culturii europene răsunetul sufletului nostru“, mai scria redacția, care încheia astfel: „Sî, dacă este nevoie să dăm idealului nostru cultural, național și democratic un nume cuprinzător, numele este poporanismul“²⁷⁴.

Revista condusă de Stere a fost una dintre cele mai de succes ale perioadei. Iată ce scria o publicație de epocă: „Una dintre cele mai solide publicații lunare care după o apariție regulată a intrat în al doilea an de existență, cu marile publicații encyclopedice, similare, ce apar în străinătate. Pusă sub direcția unei eminenților profesori universitari și distinși publiciști dnii C. Stere și P. Bujor și având ca secretar de redacție pe dl G. Ibrăileanu, revista a cucerit succesiv cele mai valoroase elemente din țară și din țările învecinate locuite de români, astfel că din toate punctele de vedere – literare, științifice și sociologice –, această interesantă publicație al cărei tiraj crește la fiecare număr, simbolizează cu drept cuvânt «Viața Românească»“²⁷⁵.

Fig. 28. Redactorii revistei „Viața românească“. Pe rândul de jos, de la stânga la dreapta: G. Ibrăileanu, C. Stere, A. Philippide, N. Gane și P. Bujor.²⁷⁶

Ajungând să aibă, în sfârșit, o stabilitate profesională și financiară, Stere a început să sprijine activitatea politică a românilor din Basarabia, care, cu ajutorul său, au avut primele realizări concrete. În 1905 a călătorit la Chișinău, fiind avocat într-un proces²⁷⁷, acesta fiind un bun prilej pentru a intra în contact cu tânără generație de publiciști de aici. Pantelimon Halippa își amintea mai târziu că Stere a fost cel care a avut inițiativa fondării primului ziar în limba română din Basarabia²⁷⁸,

²⁷³ Răducu Rușet, op. cit., pp. 638-639; Titu Maiorescu, *România și Războiul Mondial. Însemnări zilnice inedite*, Editura Machiavelli, București, 1999, p. 204.

²⁷⁴ „Viața românească“, anul I, vol. 1, 1906, pp. 5-7.

²⁷⁵ Anuarul general al Moldovei pe anul 1907-1908, vol. I, Iași, 1907, p. 61.

²⁷⁶ M. Sevastos, op. cit., 1966, p. 64.

²⁷⁷ Maria Teodorovici (coord.), op. cit., 1997, p. 13.

²⁷⁸ S.A.N.I.C., Fond Pantelimon Halippa, dosar 98, f. 12.

determinând „închearea primei lupte moldovenești în Chișinău, prin înființarea și susținerea materială și morală a gazetei «Basarabia», pe care niciodată n-a încetat să-o sprijine“²⁷⁹. Fiind membru al Partidului Național Liberal, Stere a solicitat sprijinul liderilor acestuia, care însă nu s-au arătat prea interesați de subiect. Atunci, el a apelat la ajutorul conservatorilor, Gheorghe Grigore Cantacuzino, pe atunci prim-ministru, asigurându-l de tot sprijinul său²⁸⁰.

Rolul lui Stere în fondarea ziarului „Basarabia“ nu s-a rezumat la coagularea unei părți a elitei românești din provincia dintre Prut și Nistru. El s-a ocupat și de finanțarea publicației (fondurile provenind de la Guvernul României) și de obținerea autorizației. Stere îi scria lui Barbu Catargiu (reprezentant al guvernului conservator) în ianuarie 1906, spunându-i: „Plecând la Chișinău, am luat cu mine 10 000 ruble (27 000 lei) pentru a începe gazeta, apoi încă 3 500 ruble (aproape 10 000 lei) pe care le-am depus odată cu petiția de autorizarea gazetei la guvernator“²⁸¹. Zece ani mai târziu, Titu Maiorescu nota în jurnalul său că „Stere pe vremea Ministerului G. Cantacuzino (1906-1907) a cerut și a obținut 100 000 lei spre a revoluționa Basarabia“²⁸². Se pare că o parte din fonduri a fost donată de Eugeniu Carada, director al Băncii Naționale a României²⁸³.

Ion Inculeț povestea mai târziu, într-un discurs rostit în Camera Deputaților, că îl cunoscuse pe Stere în 1905, când acesta a venit la Chișinău și s-a întâlnit cu tinerii pe ascuns, noaptea, vorbindu-le la lumina lumânărilor. Inculeț povestea că „nașul moldovenilor noștri“, cum îi spuneau ei, i-a învățat ce ar trebui să facă: „Ne-a învățat că trebuie să ridicăm steagul revoluției împotriva Rusiei... Ne vorbea de originea noastră [...] A mai spus că tinerii basarabeni pot să-si găsească, pot să fie primiți foarte bine în universitățile din România... Aceste momente sunt neuitate pentru noi, basarabeni“²⁸⁴. Stere ar fi vrut să îi organizeze pe acești tineri într-o mișcare politică, dar, până la urmă, singura realizare concretă a fost apariția primului ziar în limba română.

²⁷⁹ „Viața Basarabiei“, anul V, nr. 9, septembrie 1936, p. 603.

²⁸⁰ Z. Ornea, *op. cit.*, p. 241.

²⁸¹ Maria Danilov, *op. cit.*, p. 87.

²⁸² Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 204.

²⁸³ S.A.N.I.C., Fond Pantelimon Halippa, dosar 98, f. 12; Dumitru Coval, *op. cit.*, p. 7; Paul Vataman, *Figuri sorocene*, Editura „Știință“, Chișinău, 1993, p. 27.

²⁸⁴ Z. Ornea, *op. cit.*, pp. 244-245.

Finanțarea era, bineînțeles, una discretă și nici măcar colaboratorii ziarului nu știau de ea, așa cum reiese din următoarele rânduri scrise de Ion Pelivan mai târziu: „Cât privește concursul fraților din România Veche pentru mișcarea noastră din 1905-1906 el a fost aproape zero. În minte că gruparea noastră național-democratică din 1905 se revolta de indiferentismul celor din România Veche față de cauza românească din Basarabia. Ei, săracii, ne considerau pierduți din punct de vedere național. Si toate privirele lor erau îndreptate numai spre Ardeal și Bucovina“²⁸⁵.

Pavel Crușevan, pe care Petre Cazacu îl numea „cel mai talentat dintr-moldovenii rusificați“, scria pe 6 ianuarie 1906 în ziarul său „Аруть“ („Prietenul“): „Zilele acestea am aflat că și la noi se fac deja încercări, care treptat pot să provoace în sufletele basarabenilor înstrăinarea și uitarea datoriei față de Rusia. Am aflat că s-a format nu știu ce cerc, al cărui scop tinde la deschiderea de școli românești moldovenilor, dezvoltarea gustului pentru literatura românească etc., într-un cuvânt s-a făcut primul pas, care fatal va duce la antagonism și separatism. Nu știu dacă sincer și numai din lipsă de gândire s-a format acest cerc, sau el s-a întemeiat sub înrăurirea discursurilor seductive ale unui emisar românesc sau a unui agent secret“²⁸⁶. Emisarul sau agentul secret era Stere, despre care Crușevan știa că se afla în Basarabia la acel moment. De asemenea, publicația „Бессарабская жизнь“ („Viața basarabeană“) anunța că ziarul „Basarabia“ va apărea de două ori pe săptămână, fiind editat „din mijloacele donate de către profesorul român Stere“²⁸⁷.

Tot el l-a trimis la Chișinău pe poetul Sergiu Cujbă, așa cum povestea mai târziu Pantelimon Halippa, „ca să ne deprindă mai temeinic cu limba românească literară“²⁸⁸. Astă pentru că majoritatea colaboratorilor publicației nu erau obișnuiți să scrie în limba română, din cauza interzicerii acesteia în școlile din Basarabia. Iată ce relata Grigore Constantinescu: „Stâlcit mai grăiau moldovenii. În genere, moldovenii basarabeni stâlcit grăiau chiar «limba moldovenească». Unii mai că nici n-o știau deloc, dar cum «voroveau» unii dintre colaboratorii Basarabiei, apoi chiar că ne prăpădeam de râs“²⁸⁹. Excepții erau, de exemplu, Emanoil Gavriliță și Ion Pelivan.

²⁸⁵ Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, Ioan Pelivan. *Istoric al...*, p. 142.

²⁸⁶ P. Cazacu, *op. cit.*, p. 168.

²⁸⁷ Dinu Poștarencu, *Destinul românilor...*, p. 298.

²⁸⁸ Iurie Colesnic, *Pantelimon Halippa...*, p. 14.

²⁸⁹ Maria Danilov, *op. cit.*, p. 90.

Theodor Inculeț își amintea mai târziu: „*Noi scriam greu, căci gândeam rusește, Gavrilăță însă scria ușor românește, căci scria fără ca să gândească rusește mai întâi*“²⁹⁰. De asemenea, despre Pelivan se spunea că era „*cel mai bun cunoscător al limbii române*“ și de aceea sarcina corectării textelor a căzut pe umerii săi până la venirea lui Cujbă²⁹¹. Acesta din urmă a fost însă după o vreme expulzat de poliția țaristă, iar în locul său secretar de redacție a devenit Pantelimon Halippa. El povestea că motivul pentru care a ajuns să ocupe acest post era că restul colaboratorilor erau fie ocupati cu slujbe, fie plecați la studii²⁹². Asupra ziarului „Basarabia“ vom reveni în capitolul dedicat lui Ion Pelivan.

Stere a îndemnat tinerii basarabeni să meargă la Iași pentru a-și face studiile, acolo sprijinindu-i și ajutându-i să finalizeze cu succes facultatea (devenit între timp rector, obținea pentru mulți basarabeni burse de studiu). El își amintea mai târziu prin ce dificultăți a trecut pentru a realiza acest lucru: „*Ca rector al Universității din Iași, cu mare greutate am obținut zece burse (cetății bine: zece) pentru studenții basarabeni la acea Universitate, – în total 12 000 de lei pe an! Si primul act al urmașului meu la rectorat a fost să suprime și aceste burse... În același timp, pentru Macedonia, în buget figurau sute de mii și milioane, și câte încă nu figurau!... Poate fi o dovedă mai eloventă de lipsă de sinceritate și seriozitate a «nationalismului» nostru oficial?*“²⁹³. Printre cei care i-au ascultat îndemnul și s-au înscris la Universitatea din Iași s-au numărat Elena Alistar, Mihai Vântu, Ecaterina Pelivan (sora lui Ion Pelivan), Ion Costin, Sergiu Niță și Pantelimon Halippa²⁹⁴.

Stere a fost un adevarat îndrumător pentru tinerii basarabeni veniți la studii în Iași. Pantelimon Halippa scria mai târziu: „*conducător sufletesc în studenția mea a fost Constantin Stere*“²⁹⁵. Pe lângă sprijin și sfaturi, acesta le împărtășea și crezul său politic, aşa cum tot Halippa își amintea: „*De la Constantin Stere aveai ce învăța, și noi, basarabenii, am învățat de la el să urâm*

²⁹⁰ Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută...*, p. 37.

²⁹¹ Maria Danilov, *op. cit.*, p. 91.

²⁹² Iurie Colesnic, *Pantelimon Halippa...*, p. 15.

²⁹³ C. Stere, *Marele Răsboiu și politica României*, Editura ziarului „Lumina“, București, 1918, p. 104.

²⁹⁴ „*Viața Basarabiei*“, anul V, nr. 9, septembrie 1936, p. 603; Dinu Poștarencu, *Destinul românilor...*, p. 299.

²⁹⁵ Iurie Colesnic, *Pantelimon Halippa...*, p. 17.

robia țaristă și să ne slujim poporul pe calea țărănimisului revoluționar, care venea în contrazicere și cu marxismul îngust, care se bazează numai pe proletariatul orășenesc, ceea ce nouă în Basarabia ne lipsea complet, și cu liberalismul sau democrația burgheză, care și aceea se găsea sub mâna intelectualilor ruși, evrei, armeni, ucraineni, bulgari și altii care habar nu aveau de țărăniminea satelor noastre moldoveniști basarabeni“²⁹⁶.

Elena Alistar spunea mai târziu că Stere îi îndemna pe studenții basarabeni de la Iași astfel: „*Datoria Voastră este să vă duceți înapoi în Basarabia și să vă faceti datoria atunci când va fi nevoie de voi*“²⁹⁷.

Fig. 29. Constantin Stere (circa 1908)²⁹⁸

De asemenea, el era un mentor și pentru mulți tineri de stânga din Vechiul Regat. De exemplu, Demostene Botez spunea despre Stere că „*a fost comandanțul care ne-a trecut de la bizantinismul politic la o concepție de drept. El a fost apostolul ideii de ordine de drept ca bază a statului*“²⁹⁹, dar și că „*de la 1907 începând, toată evoluția politică din Țara Românească a fost influențată de ideile și personalitatea lui C. Stere*“²⁹⁹.

Din 1914, odată cu apariția dezbatării publice referitoare la intrarea României în Marele Război, Stere s-a remarcat ca adversar al unei alianțe cu Rusia. La scurt timp după declanșarea conflictului, după ce pe străzile

²⁹⁶ Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa. Apostol al Basarabiei. Studii. Documente. Materiale*, Chișinău, 2013, p. 78.

²⁹⁷ [Elena] Alistar Romanescu, *Mișcarea națională în Basarabia*, Chișinău, 1930, p. 8.

²⁹⁸ M. Sevastos, *op. cit.*, p. 96.

²⁹⁹ Maria Teodorovici (coord.), *op. cit.*, pp. 281-282.